

Ю.Г. РУБАН. ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Проаналізовано стан дослідження проблеми взаємодії влади і суспільства сучасними вітчизняними науковцями. Зроблено висновок, що проблема взаємодії влади і суспільства є предметом сучасних міждисциплінарних досліджень насамперед таких галузей як політичні науки та державне управління, у межах яких науковці розглядають цю проблему крізь призму комунікативної діяльності органів державної влади, їх взаємодії зі ЗМІ та інститутами громадянського суспільства.

Ключові слова: влада, ЗМІ, громадянське суспільство.

Проанализировано состояние исследования проблемы взаимодействия власти и общества в современной украинской науке. Сделан вывод о том, что проблема взаимодействия власти и общества является предметом междисциплинарных исследований в первую очередь таких областей, как политические науки и государственное управление, в которых учёные рассматривают эту проблему через призму коммуникативной деятельности органов власти, их взаимодействия со СМИ и институтами гражданского общества.

Ключевые слова: власть, СМИ, гражданское общество.

The article demonstrates communication activity of governmental authority as an interdisciplinary political and public administration studies object. Communication as a professional activity problem, role of media as a mediator between the state and the society, political leadership and political communication mechanism, specifics of the development of authorities objects in Ukraine all are in view of the Ukrainian researchers. But the communication of the President of Ukraine is still does not get attention it deserves.

Key words: power, media, civic society.

Актуальність наукових досліджень проблеми взаємодії влади і суспільства зумовлена сучасними трансформаціями політичної системи України та пошуком механізмів забезпечення її ефективності. Активна взаємодія органів влади з інститутами громадянського суспільства та окремими громадянами забезпечує сталість демократичного розвитку України як правової соціальної держави. Практика демократичних країн свідчить, що відкритість та прозорість влади, участь громадян у прийнятті рішень є основою її легітимості.

Теоретико-методологічні, інституційні, нормативно-правові аспекти взаємодії влади і суспільства досліджували вітчизняні науковці Н.М. Драгомирецька, М.Р. Потураєв, Т.І. Кадлубович, О.О. Проскуріна, В.І. Набруско, В.В. Коллох, Ю.Я. Тишкун, В.М. Гончар, В.В. Волинець, Я.О. Легеза, В.В. Сукачов, О.І. Косілова та ін.

Одним з основних інструментів взаємодії влади і суспільства, що привертає увагу науковців, є комунікативна діяльність у державному управлінні, що застосовується як практичний вид загальної діяльності та як складова процесу взаємодій влади і суспільства. Так, у дисертації Н.М. Драгомирецької «Комунікативна діяльність в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект» розроблено і науково обґрунтовано новий концептуальний підхід до комунікативної діяльності в державному управлінні як формуючого впливу в про-

цесі побудови взаємовідносин держави і суспільства. Розглянуто теоретичну та семантичну моделі даної діяльності в контексті формуючого впливу, висвітлено їх системність. Наведено визначення комунікативної діяльності як динамічної системи, що використовується в усіх видах діяльності суб'єктів державного управління. Класифіковано критерії та описано технологію вимірювання ефективності даної діяльності в аспекті визначення показника рівня впливу. Побудовано модель комунікативної діяльності в практичному вимірі¹. Автором класифіковано методи, техніки, технології даної діяльності та визначено її континуум як певний інтервал часу від початку діяльності до кінцевого результату. Висвітлено також методологію професійної підготовки до формуючої комунікативної діяльності та проектну форму її організації.

У дисертації М.Р. Потураєва досліджено консенсусний потенціал політичної комунікації за умов ідеологічного плюралізму. На підставі аналізу політичної комунікації розкрито функціональні особливості комунікативного механізму формування ідейно-ціннісного консенсусу та встановлено провідні тенденції державної політики за умов ідеологічної конвергенції. З'ясовано, що ЗМІ є провідним інститутом політичної комунікації, який у процесі ідеологічної інспірації суттєво впливає на діяльність органів державної влади та управління і сприяє досягненню політичного консенсусу, відображеного у конкретних напрямках державної політики².

У дисертаційному дослідженні Т.І. Кадлубовича «Політична комунікація в демократизації владних відносин України» досліджено сучасний стан, місце і роль політичної комунікації у демократизації владних відносин України. Систематизовано основні напрями та концептуальні підходи щодо визначення сутності політичної комунікації, проаналізовано етапи її вивчення. Даний процес запропоновано розглядати як сукупність різноспрямованих повідомлень, обмін якими ведеться на горизонтальному та вертикальному рівнях за допомогою прямого та зворотного зв'язку між різними суб'єктами політики. Доведено, що поняття «політична комунікація» не зводиться лише до діяльності засобів масової інформації, але дані структури посідають провідне місце у демократизації владних відносин України. Виділено ознаки та фактори демократизації владних відносин України за умови ефективного функціонування політичної комунікації. Доведено, що вплив даного процесу на демократизацію владних відносин відбувається на усіх їх рівнях, політична комунікація забезпечує постійний взаємозв'язок між усіма суб'єктами владних відносин. Визначено особливості політичної комунікації за умов сучасної України, якими є діалогічна сутність, політико-правове регулювання, персоналізація владних відносин, політизація медіа, медіатизація політики. Створено модель політичної комунікації України, яка відображає її основні структурні компоненти, розташовані на різних рівнях владних відносин, що відповідають горизонтальним рівням політичної комунікації³.

О.О. Проскуріна у праці «Сучасна політична культура України в умовах глобалізації інформаційного суспільства» здійснила критично-аналітичний огляд зарубіжної та вітчизняної літератури. Проаналізовано теоретико-методологічні та політичні аспекти політичної культури, сутність і основний зміст процесу глобальної інформатизації, їх взаємозв'язок і взаємовплив. Комплексно досліджено трансформаційні процеси (ТП), трансформаційну активність та її механізми щодо політичної культури сучасної України, викликані глобальною інформатизацією світу. Вперше в українських політичних дослідженнях порушено питання про

вплив глобальної інформатизації на трансформацію політичної культури України. Оцінено роль ЗМІ у процесі трансформації. Описано особливості впливу політичної комунікації на зміни в політичній культурі глобальної інформатизації суспільства. Розкрито тенденції й механізми впливу політичної культури на ТП в Україні. Визначено основні напрями вітчизняної інформаційної стратегії в сучасному геополітичному просторі. Зроблено спробу прогнозування розвитку політичної культури в Україні за умов глобальної інформатизації. Обґрунтовано визначальну роль нових інформаційних технологій у формуванні сучасної політичної культури⁴.

У дослідженні В.І. Набруско «Формування громадської думки в умовах легітимації політичної влади (масовокомунікативний вимір)» наведено теоретичні погляди на проблему категоріальних елементів сутності поняття громадської думки (ГД), розроблено методологічну модель аналізу процесів її формування за умов модернізації суспільства та легітимації нових політичних інститутів і владних структур. Здійснено теоретичну реконструкцію особливостей комунікативного простору політики за умов формування впливу засобів масової комунікації (ЗМК) на ГД як ресурс легітимації. Уперше у вітчизняній політичній науці в контексті міждисциплінарних політико-соціологічних пошуків системно розглянуто технології впливу ЗМК як генератора інформаційних потоків політичної влади, зокрема під час її легітимації, на ГД. На підставі соціологічного опитування (апробаційної анкети) визначено ступінь впливу на масову свідомість вітчизняних радіокомунікацій⁵.

Інституціональні чинники політичної стабільності в демократичному суспільстві стали предметом дослідження В.В. Колюха. У роботі комплексно досліджено республіканські форми правління, різні типи виборчих і партійних систем як інституціональні чинники політичної стабільності у демократичних зарубіжних державах та незалежній Україні. У контексті президентської, парламентської та змішаної форм правління виокремлено та проаналізовано інститути президента, парламенту, уряду та інституціональні складові системи стримувань і противаг як чинники політичної стабільності. Розкрито вплив на політичну стабільність різних типів виборчих і партійних систем у їх взаємозв'язку та залежно від форми державного правління. На підставі розроблених теоретичних висновків і узагальнень проаналізовано інституціональні чинники політичної стабільності та нестабільності у незалежній Україні⁶.

Ю.Я. Тишкун у праці «Інституціоналізація громадянського суспільства в Україні як чинник раціоналізації державної бюрократії» комплексно дослідив проблему впливу інституціоналізації громадянського суспільства на успішність раціоналізації державної бюрократії. Наведено систему впливу інститутів (організацій) та інституцій (норм) громадянського суспільства на раціоналізацію бюрократії, складовими якої є політичні, правові, соціокультурні впливи громадянського суспільства на апарат держави. У процесі аналізу підходів до розуміння інституціоналізації громадянського суспільства уточнено її значення для покращання функціонування державної бюрократії. Розглянуто проблему взаємодії державної бюрократії та громадянського суспільства в Україні⁷.

В.М. Гончар дослідив феномен корпоративізму як модель взаємодії держави та громадянського суспільства за умов індустріального суспільства. Розглянуто ефективність і перспективу цього явища в постіндустріальному суспільстві на підставі виявлення тенденцій трансформації держави та громадянського

суспільства. Досліджено еволюцію історичних форм корпоративізму, виявлено його місце та значення в європейській політичній традиції. Запропоновано визначення цього суспільно-політичного феномену. З'ясовано практику неокорпоративних взаємодій та проаналізовано політичні умови неокорпоративізму. Доведено, що процес соціально-політичних перетворень, що відбувається в українському суспільстві, зумовив виникнення бюрократично-фінансової моделі корпоративізму, який перетворюється у його крайню форму – олігархічний корпоративізм⁸.

У дисертаційній роботі В.В. Волинець «Легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства» здійснено політологічне дослідження проблем легітимності влади у контексті їх впливу на політичну стабільність суспільства, висвітлено їх значення у процесі політичної модернізації. Розкрито теоретико-методологічні основи аналізу легітимності влади та сформульовано визначення цього поняття. У порівняльному аспекті проаналізовано зміст і положення про необхідний характер зв'язку між легальністю та легітимністю публічної влади за умов демократичних політичних режимів. Досліджено специфіку легітимаційних процесів у ході модернізації політичної системи, а також вплив рівня легітимності на політичну модернізацію, причини виникнення кризи легітимності та делегітимації. Доведено, що основним засобом забезпечення політичної стабільності за умов політичної модернізації є налагодження функціонування демократичних механізмів легітимації влади, а також забезпечення розвитку громадянського суспільства як основного суб'єкта її легітимації⁹.

Я.О. Легеца в роботі «Особливості взаємодії громадської думки та влади в Україні» здійснив політологічний аналіз поняття «громадська думка» та її здатність впливати на органи влади і навпаки – здатність влади змінювати громадську думку. Досліджено особливості суспільно-політичного життя останніх десятиріч, якими є автономізація публічного політичного простору, тобто формування та зміцнення суто публічних форм взаємодії та боротьби між політичними суб'єктами, що зумовило появу нових форм публічної активності. Такими формами є поява та посилення впливу особливого типу фахівця – експерта-політолога – професіонала в області політичної інтерпретації, типовим різновидом діяльності якого стало залучення до аргументації даних опитувань громадської думки. Запропоновано тезу, що для України доби постсоціалістичних трансформацій властивим є посилення впливу мас-медійних чинників на формування громадської думки, зменшення публічної активності громадян та нерозвиненість громадянського суспільства, яке будується за горизонтальними зв'язками громадської взаємодії. Запропоновано визначення, а також розглянуто форми та функції засобів масової інформації як важелі, за допомогою яких влада може формувати та змінювати громадську думку на сучасному етапі розвитку українського суспільства¹⁰.

Політична довіра як складова соціального капіталу громадянського суспільства стала предметом дисертаційного дослідження В.В. Сукачова. У роботі проаналізовано категорію політичної довіри як складової концепції соціального капіталу, які є головними з сучасних тенденцій у вивченні суспільної самоорганізації. Розглянуто типологію політичної довіри, механізми її відтворення, а також зв'язок з нормативною системою та інституційним дизайном суспільства. З'ясовано, що ранні дослідницькі програми у галузі суспільної самоорганізації (перша генерація теорій колективної дії) не відображають соціальні процеси,

ігноруючи специфіку владних відносин, а також культурних й ідеологічних обмежень, що зменшують можливості створення раціональної стратегії взаємодії. Установлено, що базовою умовою виникнення політичної довіри як передумови процесу консолідації інститутів громадянського суспільства є наявність специфічної національної ідентичності, яка обумовлює появу транскласової солідарності та розвиток на її основі феномену політичної довіри. Синтезовано сучасні концепції суспільної самоорганізації та теорії колективної (національної) ідентичності. На підставі результатів такого синтезу здійснено аналіз сучасної стратегії побудови громадянських інститутів в Україні¹¹.

О.І. Косілова в роботі «Політичні функції громадянського суспільства» дослідила політичні функції громадянського суспільства як соціально-політичного явища, розкрито їх зміст як форм і способів політичної діяльності його суб'єктів та інститутів. Здійснено цілісний аналіз змісту поняття «громадянське суспільство» в його різних історичних формах. Досліджено розвиток концепцій громадянського суспільства в сучасній політичній науці. Розкрито сутність, основні ознаки, структуру й особливості функціонування громадянського суспільства у демократичній і правовій державі. Визначено специфіку реалізації політичних функцій громадянського суспільства у межах дихотомії «громадянське суспільство – держава». Проаналізовано суспільно-політичну природу взаємозв'язку держави та громадянського суспільства. Концептуально визначено основні моделі їх взаємодії. Запропоновано визначення поняття «політична функція громадянського суспільства». Встановлено критерії поділу функцій громадянського суспільства на політичні/неполітичні, внутрішні та зовнішні політичні, здійснено їх аналіз. Розкрито роль інститутів громадянського суспільства в реалізації зовнішніх і внутрішніх політичних функцій, досліджено основні проблеми їх реалізації в Україні¹².

Отже, проблема взаємодії влади і суспільства є предметом сучасних міждисциплінарних досліджень насамперед таких галузей, як політичні науки та державне управління. Науковці розглядають цю проблему крізь призму комунікативної діяльності органів державної влади, їх взаємодії зі ЗМІ та інститутами громадянського суспільства. Проте поза увагою науковців залишилася проблема змісту комунікативної діяльності Президента України та її вплив на утвердження національної ідентичності та демократії, в чому вбачаємо перспективу подальших розвідок.

1. Драгомирецька Н.М. Комунікативна діяльність в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект: Автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. – К., 2007. – С. 34.
2. Потураєв М.Р. Консенсусний потенціал політичної комунікації в умовах ідеологічного плюралізму: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – Д., 2005. – С. 16.
3. Кадлубович Т.І. Політична комунікація в демократизації владних відносин України: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2008. – С. 15.
4. Проскуріна О.О. Сучасна політична культура України в умовах глобалізації інформаційного суспільства: Автореф. дис. ... д-ра політ. наук. – К., 2009. – С. 37.
5. Набруско В.І. Формування громадської думки в умовах легітимації політичної влади (масовокомунікативний вимір): Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2006. – С.18.
6. Колюх В.В. Інституціональні чинники політичної стабільності в демократичному суспільстві: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2007. – С. 15.
7. Тишкун Ю.Я. Інституціоналізація громадянського суспільства в Україні як чинник раціоналізації державної бюрократії: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – Л., 2009. – С. 17.
8. Гончар В.М. Корпоративізм як модель взаємодії держави і громадсько-

го суспільства: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2009. – С. 16. **9.** *Волинець В.В.* Легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – О., 2008. – С. 17. **10.** *Легеца Я.О.* Особливості взаємодії громадської думки та влади в Україні: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2008. – С. 17. **11.** *Сукачов В.В.* Політична довіра як складова соціального капіталу громадянського суспільства: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – Д., 2005. – С. 15. **12.** *Косілова О.І.* Політичні функції громадянського суспільства: Автореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2007. – С. 17.